

فرہنگ چاند معنی

روایتی دیگر از اسلام

تو داس باور

ترجمہ

غلامرضا خدوہی

پڑھو، یاد کرو، دوزخ سے بچو

فرهنگ چندمعنایی
 روایتی دیگر از اسلام
 توماس باور
 ترجمه: غلامرضا خدیوی
 ناشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
 تهیه
 پژوهشکده اسلام تمدنی
 سرویراستار
 محمداقبر انصاری
 ویراستار
 محمداصادق زینی‌وند
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی
 چاپخانه موسسه بوستان کتاب
 چاپ اول: زمستان ۱۳۹۸
 شمارگان: ۵۰۰
 قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان
 عنوان: ۵۸۲؛ فصل: ۳
 همه حقوق برای ناشر محفوظ است

نشانی
 قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر پژوهشگاه
 علوم و فرهنگ اسلامی
 تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳ - ۰۲۵
 ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸
 کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱
مراکز پخش
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴ - ۰۲۵
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، رویروی در دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده،
 طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴ - ۰۲۱
وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir
رایانامه: nashr@isca.ac.ir
فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir
فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooaan.ir

سرناسه: باور، توماس، ۱۹۶۱ - م.
 عنوان‌نام‌پدیدآور: فرهنگ چندمعنایی: روایتی دیگر از اسلام / توماس باور؛ ترجمه غلامرضا خدیوی؛ تهیه پژوهشکده اسلام تمدنی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 مشخصات نشر: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۸
 مشخصات ظاهری: ۶۵۲ ص.: جدول، نمودار، تصویر
 شابک: ۱۱۰۰۰۰ ریتال
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه، ص. [۵۷۷] - ۶۰۰؛ همچنین به صورت زیرنویس
 یادداشت: نمایه
 یادداشت: عنوان اصلی: Die Kultur der Ambiguität: Eine ander Geschichte des Islams, 2011.
 عنوان دیگر: روایتی دیگر از اسلام
 موضوع: تساهل دینی - اسلام
 موضوع: اسلام - قرن ۲۰ م
 موضوع: اسلام - جنبه‌های اجتماعی
 موضوع: مطالعات فرهنگی
 موضوع: ایهام
 شناسه افزوده: خدیوی، غلامرضا، ۱۳۳۳ - مترجم
 شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده اسلام تمدنی
 رده‌بندی کنگره: BP ۲۵۴/۱
 رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۱۴۸۴۱

۹	سخنی با خواننده.....
۱۳	مقدمه مترجم.....
۲۱	اسلام و چندمعنایی در حوزه‌های علوم قرأت، فقه و حدیث.....
۲۲	۱. حوزه علم قرائت.....
۲۸	۲. حوزه علم فقه.....
۳۲	۳. علم حدیث.....
۳۴	سخن پایانی.....
۴۱	پیشگفتار.....
۴۷	مقدمه.....
۶۰	توضیحات یا پانوست‌ها.....
۶۰	نحوه بیان سال‌های تاریخی یا سال‌شمار.....
۶۱	ترجمه‌ها.....

فصل اول: چندمعنایی فرهنگی

- در باب مفهوم چندمعنایی فرهنگی ۶۳
- چندمعنایی در فلسفه و علوم زبانی - ادبی ۶۸
- مدارا با چندمعنایی در روان‌شناسی ۷۷
- چندمعنایی در علوم اجتماعی و تاریخی ۸۱
- اشکال چندمعنایی فرمگی در اسلام ۸۶
- پذیرش تکرار کفتمان‌ها ۸۶
- پذیرش تفاسیر و معانی متن ۹۰
- متون، کنش‌ها و مکان‌های ۹۲
- بازاندیشی، تمرین و آموزش چند ۹۶

فصل دوم: آیا خداوند توبه کن سخن می‌گوید؟

- بحران چندمعنایی و رام کردن آن ۱۰۵
- متن قرآن به روایت ابن جزری ۱۱۴
- یک روایت سلفی ۱۲۳
- تنوع بی‌پایان قرائت‌های مختلف ۱۳۱
- تنوع [اختلاف] چونان رحمت ۱۴۹
- تنوع [اختلاف] چونان زحمت ۱۶۰
- سنتی پسامتجدد ۱۸۱

فصل سوم: آیا خداوند بسامعنا سخن می‌گوید؟

- نامتناهی بودن قرآن ۱۸۹

کلامی کردن اسلام ۲۱۱

فصل چهارم: موهبت اختلاف آرا

نظریه احتمال در روایات ۲۲۷

نظریه احتمال در حقوق (فقه) اسلامی ۲۴۵

موهبت تکثر ۲۷۵

فصل پنجم: اسلامی کردن اسلام

جمع‌بندی ۳۳۰

فصل ششم: شوخی و جد در سخن

کلمات با معنای متضاد ۳۳۳

ظریفی و تقوا ۳۵۶

چندمعنایی چونان نشانه (داغ) ۳۶۶

ممارست در چندمعنایی ۳۷۱

فصل هفتم: چندمعنایی در امیال

یک گفتمان اجباری و (معیاری) پارادایم‌وار ۳۹۱

مسائل جنسی از منظر غربی و چندمعنایی آن ۳۹۴

گفتمان متکثر خاورمیانه‌ای ۴۰۳

اعمال جنسی با ادعای جهان‌شمولی ۴۲۱

سلطه گفتمان غربی ۴۲۷

جمع‌بندی ۴۴۹

فصل هشتم: نگاهی وارسته به جهان

۴۵۲	.....	خصلت نظرگاهانه ارزش‌ها
۴۵۶	.....	سیاست با و بدون دین
۴۹۳	.....	چندمعنایی مفهوم غریبه (بیگانه)

فصل نهم: در جستجوی قطعیت

۵۳۹	.....	عصر شکاک اسلامی
۵۴۸	.....	نتیجه‌گیری
۵۵۴	.....	مسیرهای ویژه
۵۷۷	.....	کتابنامه
۵۷۷	.....	اختصارات منابع
۵۷۷	.....	منابع عربی
۵۸۴	.....	منابع غیرعربی

نمایه‌ها

۶۰۱	.....	آیات
۶۰۶	.....	روایات
۶۰۷	.....	موضوعات
۶۳۳	.....	اعلام و مشاهیر
۶۴۲	.....	مکان‌ها
۶۴۵	.....	تنالگان
۶۴۷	.....	کتاب‌ها

سخن با خرافانده

تاریخ و فرهنگ اسلامی از منظرهای مختلفی مورد مطالعه و مذاقه قرار گرفته و ابعاد زیادی از آن شکافته شده است. همه آنان که در خصوص گذشته اسلام سخن دارند، بر وجود شکوفایی مبنی در دوره میانی یا کلاسیک اسلام (قرون سوم تا نهم قمری) هم نظر و همگرا هستند. پس در آن همزمان با تاریکی تمدنی غرب و اوج اختناق آن دیار (قرون نهم تا دوازدهم میلادی و عصر تاریکی در غرب) بود؛ اما تصویری که امروزه از اسلام در اذهان جهانیان نقش بسته است یا نشان داده می‌شود، چندان با آن دوره شکوفایی سازگار نمی‌نماید. به راستی که امکان را می‌توان روایت صحیح دانست و بر اساس آن مشی کرد؟ نویسنده کتاب پیش رو آقای توماس باور، استاد ادبیات عرب و علوم اسلامی دانشگاه ویلهلم مونستر آلمان، برخلاف بسیاری از محققان و نویسندگان مسلمان و غیرمسلمان با دو ابزار نظری برای بررسی این وضعیت پیش آمده است: نخست بازسازی قواعد و چارچوب‌هایی که علمای اسلام برای فهم زبان وحی در دوره میانی پی‌ریزی و طبق آن اسلام را وارد حیات مسلمانان کردند و تمدنی آفریدند و دیگر کاریست روش مطالعات تاریخ فرهنگی و انسان‌شناسی تاریخی برای کشف آن قواعد. از نظری در دنیای امروز که از یک سوی تصلب مذهبی و فرقه‌ای و از سوی دیگر، تعارض با «غیر» را پیش روی آدمیان آورده است، تعریف موجود از اسلام تفسیر نادرست از حقیقت اسلام است. البته تجدد و به عبارت روشن‌تر، غرب و

سلطه (هژمونی) رویکرد تجدد در آن نقشی بسزا داشته است. تصویر درست از اسلام که به زعم نویسنده با عنایت به چندمعنایی قابل دستیابی است، به مدارا و تسامح درست می‌انجامد و پیامد آن تحمل یا ظرفیت پذیرش «دیگری» یا اساساً شکستن مرز میان ما و «دیگری» است.

اینکه اسلام در دوره‌ای از تاریخ با تساهل رفتاری و تسامح اندیشگی به اوج شکوفایی تمدنی دست یافت، البته سخن جدیدی نیست. مرحوم زرین کوب در آغاز کتاب کارنامه اسلام، صراحت از آن سخن می‌گوید و مرحوم مطهری با تفصیل بیشتری در نوشته‌های خود به آن می‌پردازد؛ اما نویسنده این کتاب با نگاهی متفاوت و نظریه‌محور، چندمعنایی اسلام را عامل مدارا می‌داند. باور به خوبی از عهده اثبات مدعای خویش بر آمده است؛ اما بی‌گمان غرق فاهیه عقاید و احکام اسلامی برای او که در فرهنگ اسلامی رشد نیافته است و از بیرون به اسلام می‌نگرد، قابل درک نیست و چه بسا مرتکب اشتباه‌هایی شده باشد؛ بنابراین بر عهده خواننده است که مدعاهای کتاب را به مثابه دیدگاهی از یک محقق غیر باورمند و بیرونی ببیند و در مقام نقد عالمانه بر آید.

کتاب با همه نقدهایی که می‌تواند به خود ببیند، ارزش علمی، رویکردی و روشی بسیاری برخوردار است؛ ازین رو پژوهشکده اسلام تمدن که مأموریت دارد اسلام را دینی تمدن‌ساز بشناساند، ترجمه و انتشار آن را شایسته، بلکه لازم یافت و در نتیجه دانشور گرامی جناب آقای دکتر غلامرضا خدیوی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی به ترجمه آن دست یازید و با توانمندی آن را با عنوان «فرهنگ چندمعنایی» به فارسی برگرداند. مترجم با عنایت به دیدگاه نویسنده کوشیده است از مرز امانتداری خارج نشود و آنچه را بر قلم نویسنده جاری شده است، انعکاس دهد؛ هرچند در مواردی با او همسویی ندارد؛ همان‌گونه که نویسنده در مقدمه کتاب اشاره کرده و نشان داده است، مزایای اصلی نوشتار در عرضه تصویری عقلانی و مقبول از اسلام است؛ هرچند خطاهای کوچکی نیز دارد.